

ธนพร ฟ้าวรุ่งสาข

ฝ่ายคดี

สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.)

บทนิยาม

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม คือ การดำเนินคดีแพ่งรูปแบบหนึ่งที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก ซึ่งได้รับผลกระทบจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกันหรือมีเหตุกระทำเดียวกัน โดยมีโจทก์ที่เป็นตัวแทนของกลุ่มในการดำเนินการฟ้องร้องคดี ซึ่งเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว ผลของคำพิพากษาจะผูกพันสมาชิกทุกคนในกลุ่มที่ได้รับความเสียหายจากเหตุเดียวกัน แม้จะไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีด้วยก็ตาม

ลักษณะสำคัญของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

1. ลักษณะของสมาชิกกลุ่ม

กลุ่มบุคคลที่มีสิทธิอย่างเดียวกัน อันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน และมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกัน แม้ลักษณะของความเสียหายอาจแตกต่างกันก็ตาม¹ ซึ่งศาลจะพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ต่อเมื่อโจทก์แสดงให้เห็นว่าสมาชิกกลุ่มที่มีลักษณะดังกล่าวมีจำนวนมากจนไม่สะดวกในการดำเนินคดีแบบสามัญ²

2. ผลของคำพิพากษา

คำพิพากษาผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่มทุกคน แม้จะไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีแบบกลุ่มก็ตาม³

3. การออกจากกลุ่ม

สมาชิกกลุ่มสามารถแจ้งความประสงค์ขอยกเลิกการเป็นสมาชิกกลุ่มได้ โดยยื่นหนังสือต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด⁴ โดยผลของการออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม ได้แก่

¹ ป.วิ.แพ่ง. มาตรา 222/1

² ป.วิ.แพ่ง. มาตรา 222/12 (3)

³ ป.วิ.แพ่ง. มาตรา 222/35

⁴ ป.วิ.แพ่ง. มาตรา 222/16

ร้องขอกลับเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มอีกไม่ได้ ร้องสอดเข้ามาเป็นโจทก์ร่วมในการดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่ได้ ไม่ต้องผูกพันตามผลของคำพิพากษา สามารถแยกฟ้องคดีด้วยตนเองได้ เป็นต้น

4. คุณสมบัติของโจทก์และทนายความโจทก์

โจทก์และทนายความโจทก์ต้องมีความสามารถในการคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม⁵ โดยโจทก์ต้องแสดงให้เห็นถึงความสุจริตและความตั้งใจในการดำเนินคดีเพื่อเรียกร้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม และทนายความต้องแสดงให้เห็นถึงความรู้และความสามารถในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ไม่มีผลประโยชน์ขัดกับสมาชิกกลุ่ม และมีความสามารถในการออกทรองค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้

5. ค่าทนายความ

นอกจากค่าว่าจ้างทนายความแล้ว ศาลจะกำหนดเงินรางวัลให้แก่ทนายความที่ให้ความให้โจทก์ชนะคดีเป็นเงินจำนวนไม่เกินร้อยละ 30 ของเงินทั้งหมดที่จำเลยต้องชำระแก่โจทก์และสมาชิกกลุ่มตามคำพิพากษา⁶

ประเภทคดีที่สามารถร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้

คดีละเมิด คดีผิดสัญญา คดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายต่าง ๆ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การคุ้มครองผู้บริโภค แรงงาน หลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ การแข่งขันทางการค้า⁷

หลักเกณฑ์การอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ เมื่อศาลรับฟังได้ว่า

(1) คำฟ้องของโจทก์ได้ทำเป็นหนังสือและแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหา คำขอบังคับ รวมทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาของโจทก์และของกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะเดียวกับโจทก์ และในกรณีที่โจทก์มีคำขอบังคับให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงิน คำขอบังคับของกลุ่มบุคคลได้ระบุหลักการและวิธีการคำนวณเพื่อชำระเงินให้แก่สมาชิกกลุ่มเท่าที่ระบุได้ แต่ไม่จำเป็นต้องแสดงจำนวนเงินที่สมาชิกกลุ่มแต่ละรายจะได้รับ

⁵ ป.วิ.แพ่ง. มาตรา 222/12(5)

⁶ ป.วิ.แพ่ง. มาตรา 222/37

⁷ ป.วิ.แพ่ง. มาตรา 222/8

(2) โจทก์ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะที่เหมือนกันของกลุ่มบุคคลที่ชัดเจนเพียงพอ กล่าวคือ มีกลุ่มบุคคลที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกันกับโจทก์

(3) กลุ่มบุคคลมีสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก ซึ่งการดำเนินคดีอย่างคดีสามัญจะทำให้เกิดความยุ่งยากและไม่สะดวก

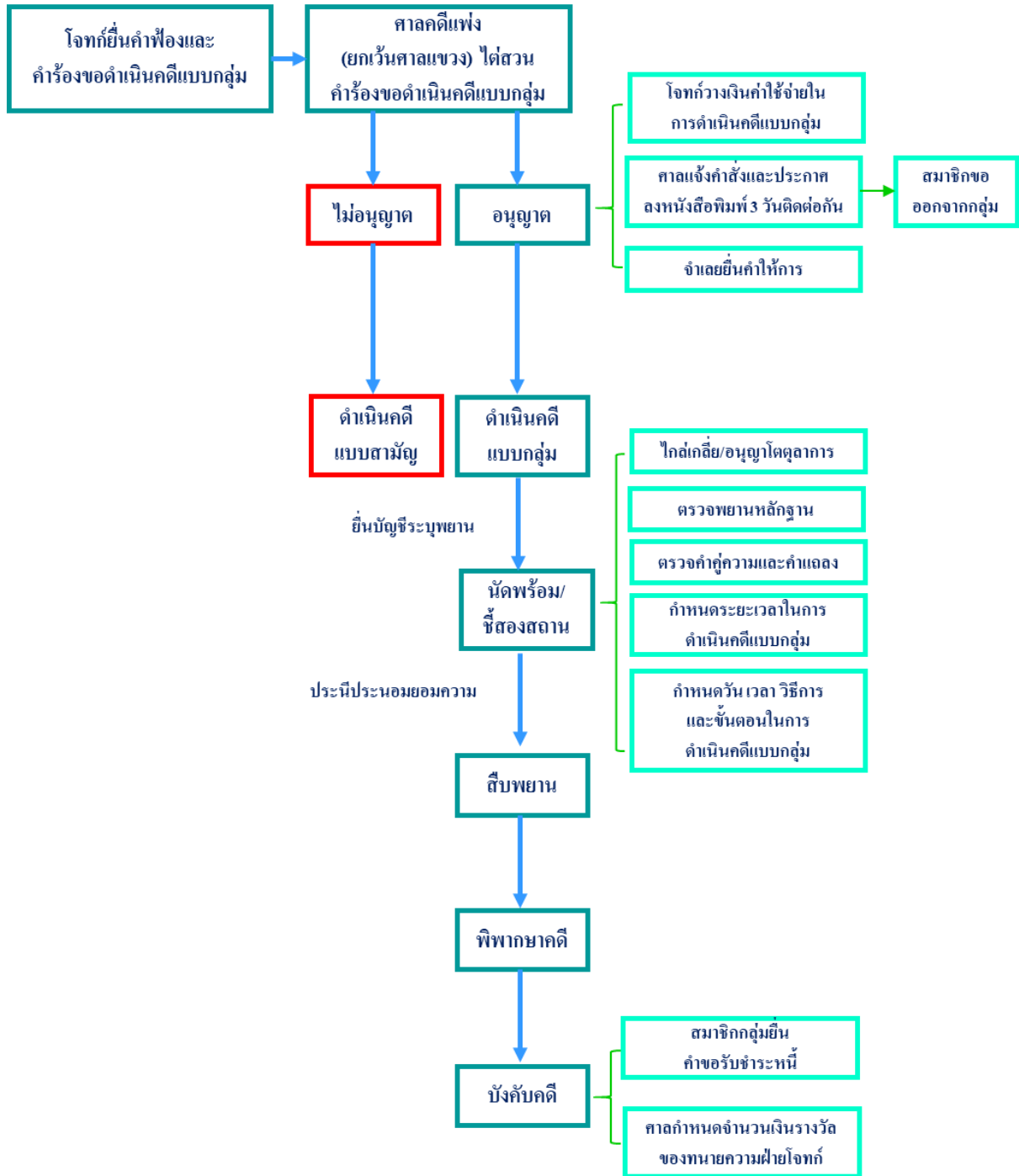
(4) การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพมากกว่าการดำเนินคดีอย่างคดีสามัญ

(5) โจทก์ได้แสดงให้เห็นว่าโจทก์เป็นสมาชิกกลุ่มที่มีคุณสมบัติ ส่วนได้เสียรวมตลอดทั้งการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่ม ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ถ้ามี และโจทก์รวมทั้งทนายความที่โจทก์เสนอให้เป็นทนายความของกลุ่มสามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม

คำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม คู่ความสามารถใช้สิทธิอุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์ได้ ภายในระยะเวลา 7 วัน นับแต่ศาลมีคำสั่ง คำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด โดยในกรณีที่ศาลมีคำสั่งเป็นที่สุดว่าไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ศาลจะดำเนินการสอบสวนพิจารณาต่อไปอย่างคดีสามัญ⁸

⁸ ป.วิ.แพ่ง. มาตรา 222/12

ขั้นตอนและวิธีการในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

คำบอกกล่าวและการโฆษณา

เมื่อศาลมีคำสั่งอันเป็นที่สุดว่าอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ให้ศาลส่งคำบอกกล่าวอนุญาตให้สมาชิกกลุ่มเท่าที่ทราบ โดยทางไปรษณีย์ตอบรับหรือทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์⁹ และประกาศทางหนังสือพิมพ์รายวันที่แพร่หลายเป็นระยะเวลา 3 วันติดต่อกัน¹⁰ นอกจากนี้ ศาลอาจกำหนดให้เผยแพร่คำบอกกล่าวและประกาศดังกล่าวโดยปิดประกาศไว้ที่ศาลทางเว็บไซต์ของศาล สำนักงานศาลยุติธรรม หรือเว็บไซต์อื่นใด หรือสื่อมวลชน หรือวิธีการอื่นใดเพิ่มเติมตามที่เห็นสมควรอีกก็ได้¹¹

สิทธิของสมาชิกกลุ่ม

- (1) สิทธิในการเข้าฟังการพิจารณาคดี
- (2) สิทธิในการร้องขอให้ศาลสั่งแสดงว่าโจทก์ไม่มีคุณสมบัติ ส่วนได้เสีย รวมตลอดทั้งการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยสุจริต
- (3) สิทธิในการขอตรวจเอกสารไม่ว่าทั้งหมดหรือแต่บางส่วนในสำนวนหรือขอคัดสำเนาเอกสารเหล่านั้นจากศาล
- (4) สิทธิในการจัดหาทนายความคนใหม่มาดำเนินคดีแทนทนายความของกลุ่ม หากปรากฏว่าในระหว่างการพิจารณาทนายความฝ่ายโจทก์ไม่สามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม หรือทนายความฝ่ายโจทก์ขอลถอนตัวจากการดำเนินคดีแบบกลุ่ม
- (5) สิทธิในการร้องขอเข้าแทนที่โจทก์
- (6) สิทธิในการคัดค้านเหตุตั้งต่อไปนี้ได้แก่ การร้องขอเข้าแทนที่โจทก์ การที่โจทก์ขอลถอนฟ้อง การตกลงหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี การเสนอข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการชี้ขาด
- (7) สิทธิในการตรวจและโต้แย้งคำขอรับชำระหนี้ของสมาชิกกลุ่มผู้ยื่นคำขอรับชำระหนี้¹²

ทั้งนี้ ในการใช้สิทธิข้างต้น สมาชิกกลุ่มจะแต่งตั้งทนายความเพื่อดำเนินการแทนก็ได้

⁹ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม พ.ศ. 2559 ข้อ 27

¹⁰ ป.วิ.แพ่ง. มาตรา 222/15

¹¹ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม พ.ศ. 2559 ข้อ 29

¹² ป.วิ.แพ่ง. มาตรา 222/17

อายุความ

กรณีที่ศาลมีคำสั่งถึงที่สุดอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม : อายุความฟ้องคดีของสมาชิกกลุ่มสะดุดหยุดลงนับแต่วันที่โจทก์ยื่นคำร้องขออนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม

กรณีที่ศาลมีคำสั่งถึงที่สุดไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม : หากปรากฏว่าอายุความในการฟ้องคดีของสมาชิกกลุ่มครบกำหนดไปแล้ว หรือจะครบกำหนดภายใน 60 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งถึงที่สุด กฎหมายกำหนดให้สมาชิกกลุ่มมีสิทธิฟ้องคดีภายใน 60 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งถึงที่สุด¹³

อย่างไรก็ตาม ในกรณีดังต่อไปนี้ จะถือว่าอายุความไม่เคยสะดุดหยุดลง

- (1) ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้อง
- (2) ศาลมีคำสั่งยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่ม
- (3) ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีเพราะเหตุถอนฟ้อง
- (4) ศาลยกคำฟ้องเพราะเหตุคดีไม่อยู่ในอำนาจศาลหรือโดยไม่ตัดสิทธิสมาชิกกลุ่ม

ที่จะฟ้องคดีใหม่

(5) สมาชิกกลุ่มออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มเนื่องจากไม่ประสงค์ที่จะเป็นสมาชิกกลุ่ม ไม่ประสงค์ที่จะผูกพันตามข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี หรือไม่ประสงค์ที่จะผูกพันตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ¹⁴

คำพิพากษา

คำพิพากษาผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่มทุกคน¹⁵ สมาชิกกลุ่มไม่อาจโต้แย้งหรือคัดค้านคำพิพากษานั้นได้ อย่างไรก็ตาม สมาชิกกลุ่มไม่มีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ยกเว้นจะอุทธรณ์เฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องสิทธิของตนในการขอรับชำระหนี้เท่านั้น¹⁶

การบังคับคดี

สมาชิกกลุ่มมีสิทธิยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ แต่ไม่มีสิทธิดำเนินการบังคับคดีด้วยตนเอง โดยโจทก์หรือทนายความฝ่ายโจทก์จะเป็นผู้ดำเนินการบังคับคดีแทนโจทก์และ

¹³ ป.วิ.แพ่ง. มาตรา 222/33

¹⁴ ป.วิ.แพ่ง. มาตรา 222/34

¹⁵ ป.วิ.แพ่ง. มาตรา 222/35

¹⁶ ป.วิ.แพ่ง. มาตรา 222/46

สมาชิกกลุ่ม¹⁷ ทั้งนี้ เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีรวบรวมเงินและทรัพย์สินอื่นใดของจำเลยเสร็จ และได้หักค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดีแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีจะจ่ายเงินให้ผู้มีสิทธิตามลำดับ ได้แก่ เจ้าหนี้บุริมสิทธิและเจ้าหนี้ผู้รับจำนอง เงินรางวัลของทนายความฝ่ายโจทก์ ค่าฤชาธรรมเนียมใช้แทนโจทก์ แล้วจึงจะจ่ายเงินให้โจทก์ สมาชิกกลุ่ม หรือเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาอื่นที่มีสิทธิได้รับเฉลี่ยทรัพย์แล้วแต่กรณี¹⁸

ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแบบกลุ่มและเงินรางวัลทนายความ

ในการเริ่มต้นคดีการร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ให้โจทก์ผู้เริ่มคดีเสียค่าขึ้นศาลตามจำนวนทุนทรัพย์ที่เรียกร้องเฉพาะของโจทก์¹⁹ และเมื่อศาลได้มีคำสั่งถึงที่สุดอนุญาตให้โจทก์ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว โจทก์ต้องนำค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของค่าฤชาธรรมเนียมมาวางต่อศาล²⁰ เช่น ค่าใช้จ่ายในการประกาศและส่งคำบอกกล่าวแก่สมาชิก เป็นต้น นอกจากนี้ ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มยังมีค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มอื่น ๆ อีก เช่น ค่าเดินทาง ค่าที่พัก ค่าใช้จ่ายในการจัดอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกกลุ่ม และค่าใช้จ่ายในการสืบหาพยานหลักฐาน ทั้งนี้ หากโจทก์ชนะคดี ศาลมีอำนาจสั่งให้จำเลยชดใช้ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในรูปของค่าฤชาธรรมเนียมใช้แทนโจทก์ และถ้าทนายความฝ่ายโจทก์ได้ทวงค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้กับโจทก์และสมาชิกกลุ่ม ศาลมีอำนาจสั่งให้จำเลยชดใช้เงินดังกล่าวคืนให้กับทนายความฝ่ายโจทก์ในรูปของเงินรางวัล

สำหรับเงินรางวัลของทนายความฝ่ายโจทก์นั้น ศาลจะกำหนดให้จำเลยจ่ายให้แก่ทนายความฝ่ายโจทก์อีกส่วนหนึ่งต่างหาก นอกเหนือจากเงินที่จำเลยต้องชำระตามคำพิพากษา เพื่อเป็นการจูงใจให้ทนายความให้ความช่วยเหลือแก่โจทก์และสมาชิกกลุ่มในการดำเนินคดีอย่างเต็มที่ ทั้งนี้ ในการกำหนดจำนวนเงินรางวัลดังกล่าวศาลจะคำนึงถึงความยากง่ายของคดี ระยะเวลาและการทำงานของทนายความ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ไม่ใช่ค่าฤชาธรรมเนียม โดยกำหนดให้เป็นจำนวนเงินไม่เกินร้อยละสามสิบของจำนวนเงินที่โจทก์และสมาชิกกลุ่มมีสิทธิได้รับ²¹

17 ป.วิ.แพ่ง. มาตรา 222/35

18 ป.วิ.แพ่ง. มาตรา 222/44

19 ป.วิ.แพ่ง. มาตรา 222/10

20 ป.วิ.แพ่ง. มาตรา 222/14

21 ป.วิ.แพ่ง. มาตรา 222/37